

ARTICLE INFO

Received: 28th October 2022
Accepted: 08th November 2022
Online: 11th November 2022

KEY WORDS

Ekologik, toksikologik, toza, individual, o'simlik, Mineral o'g'itlar, chiqindi va azot.

EKOLOGIK TOZA O'SIMLIK ISHLAB CHIQRARISH.

¹Yusupova Dilobar Abdujalilovna

¹Toshkent kimyo-texnologiya instituti Tayanch doktoranti,

²Mamatov Sherzod Mashrabjonovich

²Toshkent kimyo-texnologiya instituti T.F.Doktori.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7312686>

ABSTRACT

Ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish qishloq xo'jaligi faoliyatini atrof-muhitni rivojlantirishning muhim vazifasidir. Yuqoridagi tamoyillarning qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilariga rioya etilishi, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish uchun tegishli shart-sharoitlarni yaratish muhim ahamiyatga ega. Ushbu shartlar quyidagilarga qisqartirildi: Iste'molchilarning sog'liqni saqlash va atrof-muhit, iste'mol qilinadigan mahsulotlarning sifati, aholining ma'lum bir qatlamining farovonligini oshirish bilan ta'minlangan ekologik toza mahsulotlarga talabning mavjudligi.

Atrof-muhitga toza qishloq xo'jaligi mahsulotlari bo'yicha bunday mahsulotlar turli xil turlar uchun (ishlab chiqarish-qayta ishlashni iste'mol qilish) davomida qabul qilingan organoleptik, umumiy, texnologik va toksikologik qoidalarga mos keladi va inson salomatligiga, hayvonlarga salbiy ta'sir ko'rsatmaydi va atrofdagi muhit. Faqatgina biron bir fermada o'zimiz ko'targan mahsulotni ko'proq ishontirmoqda, bu tabiiy, chunki biz hech qanday kamchiliksiz etishtirganligi sababli, bu unchalik kamchilikka ta'sir qilmaganligi sababli, bu unchalik katta bo'lmagan omillarga ta'sir qilmagan [1].

Ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish qishloq xo'jaligi faoliyatini atrof-muhitni rivojlantirishning muhim vazifasidir. Ekologik toza qishloq xo'jaligi mahsulotlari ostida, ushbu mahsulot turli xil turlar

uchun (iste'mol qilish - iste'mol - iste'mol qilish - iste'mol qilish - inson salomatligiga, hayvonlarga va hayvonlarga salbiy ta'sir ko'rsatmaydi Atrofdagi muhitning holati. Doimiy ravishda inson tanasiga kiradigan zaharlardan 70 foizga yaqin ovqat bilan birga, havodan 20% suv, 10% suv bilan birga keladi, deb ishoniladi. Rossiyada taxminan 30 ... 40% mahsulotning 40 foizi nomaqbul ingredientlar bilan ifloslangan. Ichimlik suvining 70 foizi ham ifloslangan. Yangi sifatli antropogen atrof-muhit ta'siri sharoitida yuqori sifatli oziq-ovqat olish muammosi, shu jumladan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish jarayonida yangi tashkil etilgan qishloq xo'jaligining ekologik ekologikizi asosida hal qilinishi mumkin [3-4].

Har xil zararli moddalar bilan hosilni ishlab chiqarish va chorvachilikning ifloslanishi

o'zaro bog'liqlik va ekotizimlarning tarkibiy qismlarida turli xil jarayonlarning turli intensivligi bilan bog'liq.

Ekologik toza mahsulotlarni olish uchun agro ekotizimlaridagi ekologik va toksikologik vaziyatda, ayniqsa agroyoviy foydalanishning ko'p yillik intensiv foydalanishga duch kelganlar to'g'risida ishonchli boshlang'ich ma'lumotlarga ega bo'lish kerak. Agro-ekotizimlarning ekologik va toksikologik holati, birinchi navbatda tuproq qoplami bilan ish boshlash kerak.

Oziq-ovqatning inson salomatligiga va ferma hayvonlariga ozuqa ta'sirini baholash va oldini olish uchun ular ruxsat etilgan qoldiq miqdorini (MPC), ruxsat etilgan qoldiq miqdori (dok) yoki maksimal ruxsat etilgan daraja (mdan) sifatida ishlaydilar.

O'simliklar uchun element (agrokimyoviy) toksikligi (agrokimyoviy) toksikligi darajasini baholashda elementning konsentratsiyasi hisobga olinadi. Shu bilan birga, o'simlik unumdorligining pasayishi, o'simliklarda agrokimyoviy vositalar, mpc dan yuqori darajadagi agrokimyoviy moddalarning to'planishi bo'lmasligi kerak. Oqayotgan konsentratsiya o'simliklarning o'limiga olib keladi.

Yuqori sifatli o'simliklarni ishlab chiqarishning ko'payishi intensiv texnologiyalarni keng qamrab olish bilan bevosita bog'liqdir. Qishloq xo'jaligi mahsulotlariga intensiv texnologiyalarning joriy etilishi hosildorlikni sezilarli darajada oshirishi, 1,5 baravar ko'p va ko'proq mehnat xarajatlarini kamaytiradi va 30-40% gacha.

Ekinlarning intensiv etishtirish texnologiyalari energiya tejaydigan ishlab chiqarish usullariga asoslanadi; qo'lda ish xarajatlarini qo'lda ishlash xarajatlari

yuqori sifatli qiymatga ega bo'lgan yuqori samarali va ishonchli usul; mexanizatsiyalashgan ishlab chiqarish sharoitlariga moslangan yuqori samarali navlar va duragaylar; Samarali va maqbul dozalarda o'g'itlar, gerbitsidlar va boshqalar; Mehnat va ishlab chiqarishning progressiv shakllari. Bularning barchasi gektar ekish hajmining o'sishini va mahsulot sifatining sezilarli darajada yaxshilanishi, samaradorligi o'sishining sezilarli darajada yaxshilanishini ta'minlaydi. Yuqorida aytib o'tilgan omillardan foydalanish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning eng muhim usuli hisoblanadi.

Yaqinda dunyo atrof-muhit qishloq xo'jaligini rivojlantirish bo'yicha bormoqda. Bu agrar mahsulotni kimyoviy o'g'itlar va himoya vositalari ishlatilmasligi va barcha ishlab chiqarish jarayonlari yopiq tsiklni ta'minlaydi. Shu sababli tabiiy va resursni tejash ta'siri erishiladi. 2006 yilda dunyo bo'yicha dunyo sertifikatlangan, masalan, 31 million gektarning "organik" standartlariga muvofiq. Shulardan, Avstraliyada - 11,8 million gektar, Argentinada - 3,1 million gektar, Xitoyda 2,3 million gektar, AQShda - 1,6 million gektar, Chexiyada - 280 ming gektar, Polshadagi 220 ming gektar, Vengriyada 220 ming gektar 130 ming gektar.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishda band bo'lgan yerlarning umumiy maydonidan "ekologik toza" yerlarning ulushi sezilarli farqlarga ega.

Dunyodagi bir qator mamlakatlarning atrof-muhitni qishloq xo'jaligining ulushi,% Qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan band bo'lgan erlarning umumiy maydonidagi "ekologik toza" erlarning ulushi Avstriya 11.

Birlashgan Qirollik 5.

Rossiya 0.003.

Finlyandiya 6-7

Shveysariya 10.

Afsuski, Rossiyada qishloq xo'jaligini rivojlantirish usuli tegishli e'tibor bermayapti.

Olimlarning atrof-muhit qishloq xo'jaligining istiqbolli shakli ekanligini qo'llab-quvvatlaydi, bu inson ovqatlanishida atrof-muhitni ishlab chiqarishda va undan foydalanish tufayli hayotning tabiiy asoslarini saqlashni aniqlaydi. Shu bilan birga, bu qishloq xo'jaligi mahsulotlarini kuchaytirish sharoitida ekotizimlarni tejashning muhim usullaridan biridir.

Tabiatga muvofiq, va uning mahsulotlari tegishli ravishda sertifikatlangan va har qanday sintetik yoki genetik o'zgartirilgan komponentlardan foydalanishni bartaraf etishga mos keladi.

Atrof-muhit qishloq xo'jaligi quyidagilarni ta'minlaydi: Aholini yuqori miqdordagi tozalangan shakar, biologik faol moddalar, biologik faol moddalarning yuqori miqdori bo'lgan ekologik toza, tabiiy va xavfsiz mahsulotlar mavjudligini ta'minlash; Insonning yashash joyiga ishlab chiqarish yukini kamaytirish, tuproq unumdorligini ko'paytirishni, ekologik muhitning ekologik pokligi va atrof-muhitga (tuproq, havo, suvning sifatini saqlab qolish; Ekologik jihatdan muvozanatli qishloq xo'jaligi va chorvachilikni boshqarish, organik moddalar va ozuqa moddalari uchun yopiq tizim yaratadi; Tabiiy ekotizim bilan muvofiq qishloq xo'jaligini tashkil etish; Qishloq xo'jaligi mahsulotlari va uning atrofidagi genetik xilma-xillikni, shu jumladan yovvoyi hayvonlar va o'simliklar himoyasida genetik xilma-xillikni saqlash;

Qishloq xo'jaligida qayta tiklanadigan resurslardan keng foydalanish.

Atrof-muhitni rivojlantirish tufayli rivojlangan mamlakatlarning tobora ko'proq aholisi ekologik toza oziq-ovqat mahsulotlarini bozorlarda ekologik toza oziq-ovqat mahsulotlariga ega bo'lishlari mumkin. Agar 2006 yilda ekologik toza mahsulotlarning global bozori, so'nggi 5-6 yil ichida 36-42 milliard AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, oxirgi 5-6 yil ichida o'rtacha yillik o'sish sur'atlari 13-16% bo'lgan. Mutaxassislar ushbu ko'rsatkichni 12-13% davomida saqlash haqida bildirishadi. 2010-2011 yillarda ekologik toza mahsulotlar bozori hajmi 65-75 milliard AQSh dollarigacha o'sish. Ushbu o'sish sur'ati butun mahsulot bozori o'sishidan 3-5 baravar yuqori. Iste'molchilarga keladigan asosiy ekologik toza mahsulotlar sabzavot va mevalar, sut mahsulotlari, non, don, bir nechta.

Rossiyada ekologik toza sabzavotlar individual o'simlik iqtisodiyotini o'stiradi. Ular orasida - *DASHKOKA SERPUKHOVKY*. Dunyodagi eng katta bozorlarda ekologik toza mahsulotlarning ayrim turlarining ulushi, 2005 yil Mahsulot turi Muayyan og'irlik,%

AQSh, Evropa, Buyuk Britaniya, Germaniya Sabzavotlar va mevalar 41.3 37,8 35,6 34.6 14,8 11,6 12.7 14.9;

Sut mahsulotlari 13.2 13.5 10.8 12.9;

Non va don 9.5 21.3 20.1 20.1;

Go'sht, baliq, qushlar 1,6 3,6 6.2 5.2 ;

Boshqalar 19.5 12.1 12.3 12.3.

2008 yilda ushbu fermada bunday sabzavotlar etishtirildi: kartoshka - 130 gektar maydon, sabzi - 70 gektar, quti - 55 gektar, boshqa - 31 gektar.

Ko'rsatilgan mahsulotning har biri sinov protokoli asosida "Atrof-muhit mahsulotlarini ekologik mahsulotlar" ning

"Atrof-muhit mahsulotlari" tizimining sertifikatini chiqariladi. Ular oziq-ovqat mahsulotlari, oziq-ovqat xom ashyosi, oziq-ovqat, ozuqa, tuproq, suv va agrokimyoviy sinovlarida o'tkazilganlar. Ekologik mahsulotlar qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarida etishtiriladi, ilmiy asoslangan sifat standartlariga javob bermoqda, sertifikatlar bilan tasdiqlangan ilmiy asoslangan sifat standartlariga javob berish va ularni yo'q qilishda salbiy ta'sir ko'rsatmaydi.

O'zbekistonda ekologik toza mahsulotlar bozori ham shakllantirilgan. Ekologik toza mahsulotlar iste'mol bozorida munosib o'rin egalladi, ammo buning uchun zarur shart-sharoitlar mavjud.

Agrar mahsulotlarning atrof-muhitni ishlab chiqarish muayyan printsiplar uchun, xususan:

Hududning agroekonomik mikrosdashishi; Ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishga mo'ljallangan yer uchastkalarini obodlashtirish, majburiy, davriy sertifikatlashni amalga oshirish;

Agroland-mil-ning tuproq qismini hisobga olgan holda almashlab ekish va atrof-muhitning atrof-muhit sharoitlarini hisobga olgan holda almashlab ekish va rivojlanishi;

Mineral o'g'itlardan (yoki umuman rad javoban), organik tufayli tuproqdagi chiqindi va azot tarkibini oshirish;

Energiya tejaydigan minimallashtirilgan agrotexnologiyalarga o'tish;

O'simliklarni himoya qilishning biologik vositalarini qo'llash;

Qishloq xo'jaligi mashinalari va uskunalari tizimidan foydalanish, biologik xilma-

xillikni saqlash maqsadlari uchun maksimal darajada moslashtirilgan;

Axborot-konsalting qishloq aholisini ekologik toza mahsulotlarni bilishda; Ishlab chiqarilgan mahsulotlarni ixtiyoriy sertifikatlashtirish; [1,2]

Yuqoridagi tamoyillarning qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilariga rioya etilishi, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish uchun tegishli shart-sharoitlarni yaratish muhim ahamiyatga ega. Ushbu shartlar quyidagilarga qisqartirildi: Iste'molchilarning sog'liqni saqlash va atrof-muhit, iste'mol qilinadigan mahsulotlarning sifati, aholining ma'lum bir qatlamining farovonligini oshirish bilan ta'minlangan ekologik toza mahsulotlarga talabning mavjudligi [3].

Ekologik toza o'simliklarni ishlab chiqarishga ta'sir etuvchi omillar doimiy ravishda inson tanasiga kiradigan 70 foizi oziq-ovqat bilan, havodan 20% va 10% suv bilan birga keladi; Aholi bilan ekologik toza mahsulotlarni iste'mol qilishning afzalliklari, uning oddiy mahsulotlardagi farqlarini tushuntirish va ma'rifat ishlarini olib borish; Ishlab chiqarish, uni standartlashtirish, shuningdek aholining hayotini yaxshilashga qaratilgan faol davlat siyosatini olib borish; Ekologik toza mahsulotlar aholi uchun mavjud bo'lishi kerak. Xorijiy mamlakatlarda qabul qilingan ekologik toza ishlab chiqarishga bo'lgan talablar ichki bozorda ommaviy ishlab chiqarish va marketingning ommaviy ishlab chiqarish va sotishiga yo'l qo'ymasligi sababli, atrof-muhitga oid mahsulotlar uchun standartni ishlab chiqish va joriy etiladi [4].

References:

1. Aleksandrova O.A. Ekologik toza qishloq xo'jaligi mahsulotlari: ishlab chiqarish masalalari, davlat standartlarini qo'llab-quvvatlash. Zamonaviy iqtisodiyotda qishloq xo'jaligi: yangi rol,

o'sish omillari, xavf. M.: ViaPi. A.A. Nikonova: "Rus qishloqlarining entsiklopediyasi", 2009 yil. 129-133-son.

2. Kantemirov R. Atrof-muhit qishloq xo'jaligi bozori: hozirgi holati va rivojlanish tendentsiyalari // Xalqaro qishloq xo'jaligi jurnallari. 2007 yil. №4. 25-p. 25.

3. LUKIN S. Atrof-muhitga tozalanadigan mahsulotlar ishlab chiqarishning qishloq xo'jaligi erining samaradorligini oshirish omili sifatida // AII: Iqtisodiyot, menejment. 2007 yil. №5. 127-129 dan.

4. Sharipov S.A., Gadutdinov I.G. Erdan foydalanish samaradorligini oshirish uchun tashkiliy va iqtisodiy mexanizm. Qozon: "Kulla c" nashriyoti, 2008. 487 p.